

Terzilik Terimlerinin Argoda ve Mecaz Anlamda Kullanımı

Aysel Güneş*

Bugün genel dilde gittikçe daraltılmış anlamıyla "Külhanbeylerin kullandığı ağız, kaba konuşma" olarak bilinen argo; herkesçe anlaşılma, daha çok kendini gizleme, genel dildeki kelimelere farklı anlamlar yükleme, mecazi anlamlara yer verme özellikleriyle¹ dilin "gizli örgütü" olarak kabul edilen yapay ve özel bir dildir. Argo; kullanılan genel dilden ayrı olarak, belirli grup ya da toplulukların kullandığı, ses bilgisi, yapı bilgisi, söz dizimi ve anlam bakımından özellikler gösteren dili ve/veya kelime dağarcığıdır.² Bir yandan geniş bir toplumun üyesi olan insan, diğer yandan bu toplum içinde küçük ve özel bir grupta yer alarak sosyal kimlik ihtiyacını gidermeye çalışır; yer aldığı grupla olan benzerliklerini ve bu gruptan olmayanlarla farklılıklarını en üst düzeyde görür ve gösterir.³ Yazı ve günlük konuşma dilinin dışında bir kullanım alanıyla karşımıza çıkan argo da suç dünyası; hapisane, kışla, yatılı okul gibi kapalı mekânlar; etnik azınlıklar ve göçmenlerin dünyası; alışveriş, spor ve inanç dünyaları gibi özel ve küçük gruplar içinde oluşan bir dildir. Bu özel dilin; eğlenmek, suçu saklamak, cinselliği ifade etmek⁴ dışında, bu küçük gruplarda ve yüz yüze iletişim ortamlarında buzları kırıcı, samimiyeti arttırıcı gibi işlevleri ve kullanıcılarına grup kimliği kazandırma özelliği bulunmaktadır.⁵

Diğer yandan argonun bireyin diğer bireylerle olan sosyal ilişkilerinde yaratıcılığını da ortaya koyabileceği ve buna dayalı bir iletişim gerçekleştirebileceği sözel bir sanat biçimi olarak da düşünülmesi gerektiği konusunda bir yaklaşım da mevcuttur. Yabancı dillerden kelime veya ekler alarak, genel dildeki kelimeleri çeşitli şekillerde bozarak veya onlara yeni anlamlar yükleyerek içinde yaratıldığı sosyal zemini ve zihniyeti yansıtıp dışa vurmakta,

* Aysel Güneş, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Doktora Öğrencisi, İstanbul.

¹ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınevi, 2005.

² Vecihe Hatipoğlu, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 1972, s. 15.

³ Tajfel, H. – Turner, J. C. "The social identity theory of inter - group behavior". In S. Worchel and L. W. Austin (eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson - Hall, 1986.

⁴ Aktunç, Hulki. *Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, s.11.

⁵ Çobanoğlu, Özkul, "Sanatsal Bir Dışavurum Formu Olarak Argo Kavramının Halkbilimsel Çözümlemesi". *Bal - Tam Türklük Bilgisi*, Eylül-2005, S. 3, s. 235.

böylece gerek birey gerekse sosyal grup bazında sözlü edebî yaratıcılığın en zengin kaynaklarından biri olmaktadır.⁶

Bu çalışma, yukarıda da belirtilen işlevleri doğrultusunda, argonun genel dildeki kelimelere farklı anlamlar yükleme, özel kelimeler yapma ve mecazî anlamlara yer verme özelliklerinden hareketle oluşturulmuştur. Çalışmada önce genel dilde terzilerin kullandığı *iğne, iplik, makas, kopça* gibi araç isimleri; *kaşmir, keçe, keten, aba* gibi kumaş isimleri; *kesmek, sökmek, biçmek, dikmek* gibi terzilik fiilleri; *pantolon, ceket, etek, kravat* gibi terzilerce / dikiş bilenlerce hazırlanan giysi ve aksesuar isimleri; *çift dikiş, kesim, cep astarı* gibi terzilik terimleri *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (MBTS) ve/veya Türk Dil Kurumu'nun resmî sitesindeki *Güncel Türkçe Sözlük* (GTS) ile açıklanmıştır. Daha sonra argonun sözel bir sanat biçimi oluşunu, dildeki zenginleştirici ve yaratıcı etkisini göstermek üzere tanımlanan sözlerin argodaki şekilleri ve kullanımları verilmiştir. Bunu yaparken Hulki Aktunç'un *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü* (TBAS), Ferit Devellioğlu'nun *Türk Argosu* (TA) ve Filiz Bingölçe'nin *Kadın Argosu Sözlüğü* (KAS) esas alınmıştır.

Terzilik terimi olarak çalışmaya alınan kelimelerin, genel dilde birden fazla anlama gelmiş olsa bile sadece terziliği ilgilendiren anlamlarına yer verilmiştir. Örneğin *dik* - fiilinin “dikiş dikmek” anlamı gösterilmiş; “ağaç dikmek”, “anıt dikmek” sözlerindeki anlamlarına yer verilmemiştir.

Argoda geçen terzilik kelimeleri, Hulki Aktunç'un tespit ettiği Türkiye argosunun oluşum alanları üzerinden tasnif edilmiş, ancak buna ek olarak günlük yaşam argosu da belirtilmiştir. Aktunç'un kitabında, Türkiye argosunun oluşum alanları şu şekilde verilmiştir:

I. SUÇ DÜNYASI

1. Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu
2. Uyuşturucu (kaçakçılık, satıcılık, kullanıcılık) argosu
3. Kumar (kumarhane, kumarbaz) argosu
4. Kabadayı (bıçkın, külhanbeyi, serseri) argosu

II. KAPALI DÜNYALAR

1. Hapishane, tutukevi (mahpus, tutuklu) argosu
2. Yatılı okul, okul (öğrenci, öğretmen) argosu
3. Kışla (asker) argosu

⁶ Çobanoğlu, *age*, s. 236.

III. CİNSEL DÜNYA

1. Cinsel argo
2. Eşcinsel argosu
3. Fuhuş (genelev, fahişe, genelev müşterisi) argosu

IV. ALIŞVERİŞ DÜNYASI

1. Esnaf (satıcı, seyyar satıcı, eskici, dövizci...) argosu
2. Şoför (kamu taşıma araçları sürücüsü, yolcusu) argosu

V. SPOR DÜNYASI

1. Spor (sporcu, taraftar) argosu⁷

Yukarıdaki 5 oluşum alanına yerleştiremediğimiz, daha genel bir kullanım alanı sergileyen örnekler de şu madde altında gösterilmiştir:

VI. TERZİLİK TERİMLERİNİN GÜNLÜK YAŞAMA ve İLİŞKİLERE DAİR ÖRNEKLERDE ARGOYA YANSIMASI

1. Dış görünüşü anlatırken kullanılanlar
2. Kişilerin öne çıkan özelliklerini anlatmak için kullanılanlar
3. Başka insanlar üzerinde tahakküm kurmayı anlatanlar
4. Başkalarına zarar vermek, kötülük yapmak ya da başkalarını rahatsız etmek anlamında kullanılanlar
5. Neşeli ve eğlenceli bir durumu anlatanlar
6. Günlük yaşam içindeki durum ve davranışları anlatmak için kullanılanlar
7. Günlük yaşam içindeki insan ilişkilerine dair kullanımlar
8. Meslek bildirenler

Terzilik Terimleri

ABA: i. *A.* 1. Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş. 2. Bu kumaştan yapılmış yakasız ve uzun üstlük. 3. *sıfat* Bu kumaştan yapılan. 4. *eskimiş* Bu kumaştan yapılan ve dervişlerce giyilen hırka. (GTS)

⁷ Aktun, Hulki, *age*, s.11.

APOLET: i. *Fr. épaulette* 1. Subaylarda rütbeyi göstermek için üniformaların omuzlarına takılan işaretli parça, omuzluk. 2. Giysilerin omuzlarına süs olarak takılan parça. (GTS)

ASTAR: i. Giyecek, perde, çanta, ayakkabı vb. şeylerde, kumaşın veya derinin iç tarafına geçirilen ince kat. (GTS)

BASMA: i. 1. Üzerinde bası ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş. 2. *sıfat* Bu kumaştan yapılan. (GTS)

BEZ: i. *A. bezz* 1. Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput. 2. Pamuktan, düz dokuma. 3. Herhangi bir cins kumaş. 4. Herhangi bir iş için kullanılan dokuma. 5. *sıfat* Kumaş veya dokumadan yapılmış. (GTS)

BİKİNİ: *Fr. bikini* i. Deniz, göl, havuz vb. yerlere girerken veya güneşlenirken giyilen, iki parçadan oluşan kadın giysisi. (GTS)

BÜYÜK GELMEK: d. Ölçüden fazla olmak, bol, geniş veya uzun gelmek. (MBTS)

CAKA: i. *İt. giacca* “ceket”ten geliyor. (TBAS)

CEKET: i. *Fr. jaquette* Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi. (GTS)

CEP: i. *A. ceyb* Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça. (GTS)

CEP ASTARI: i. Tekstilde ceplik.

CIRCIR: i. Fermuar. (GTS)

ÇİFT DİKİŞ: i. *Far. cüft + T.* Birbirlerinden geçen iki sıra düz dikiş. (GTS)

ÇUL: i. *A. cull* 1. Genellikle kıldan yapılmış kaba dokuma. 2. Kıldan veya yünden yapılmış hayvan örtüsü. 3. *eskimiş* Tekke mensuplarının büründüğü örtü. 4. *teklifsiz konuşmada* Giyim, giysi. (GTS)

DİKİLMEK: f. Dikme işi yapılmak. (GTS)

DİKİŞ: i. 1. Dikme işi. 2. Dikilen yer. 3. Giysi üzerinde gözle görülen dikilmiş iplik yolu. 3. Dikilecek şey. 4. Giysi dikme işi, terzilik. (GTS)

DİKİŞ MAKİNASI: i. Dikiş dikme işlerinde kullanılan, kol veya elektrik gücüyle çalıştırılan alet. (GTS)

DİKMEK: f. Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb. ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak. (GTS)

DÜĞME: *es. T. tügme* Giyecek, yorgan ve benzerinin bazı yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılmış küçük tutturma aracı. (GTS)

ETEK: *i. 1.* Giysinin belden aşağıda kalan bölümü. *2.* Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik. *3.* Giysinin alt kenarı. *4.* Çadır, kanepenin örtüsü gibi kumaştan olan şeylerin yere sarkan bölümü. (GTS)

FERMUAR: *i. Fr. fermoir* Giysi, çanta vb. yerlerde kullanılan, karşılıklı dişler ve bunların üzerinde yürüyen kapatıcıdan oluşan düzenek, cırcır, carcur. (GTS)

FİYONK: *i. Yun. Kurdele, şerit, kumaş vb. nin kelebek şeklinde bağlanmış biçimi.* (GTS)

FULAR: *i. Fr. foulard* Genellikle boyna bağlanan, bir tür ince ipek kumaş. (GTS)

GIYDİRMEK: *f.* Giyme işini yaptırmak. (GTS)

GIYİNMEK: *f.* Üstüne elbise vb. şeyler giymek, kendi kendini giydirmek. (GTS)

GIYİNİK: *s.* Giyinmiş olan. (GTS)

İĞNE: *i. 1.* Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç. *2.* Toplu iğnenin süs olarak kullanılan, iri başlı, renkli bir türü. *3.* İki şeyi birbirine tutturmaya yarar ince, uzun, ucu sivri, metal araç: *çengelli iğne, toplu iğne.* (GTS)

İLİK: *i.* Giysi, yorgan çarşafı, yastık kılıfı vb. nin gereken belirli yerlerine düğmenin geçirilebilmesi için iplikle örülerek, parça geçirilerek veya biye ile yapılan küçük yarık. (GTS)

İP: *i.* İplik. (GTS)

İPLİKÇİ: *i.* İplik yapan veya satan kimse. (GTS)

JORJET: *i. Fr. georgette 1.* Bürümcük görünümlü, çok bükümlü, genellikle pamuk iplikleri ile dokunmuş bir kumaş. *2. sıfat* Bu kumaştan yapılan. (GTS)

KADİFE: *i. A.katife* “kırpılmış şey” *1.* Yüzeyi belirli uzunlukta bırakılmış ham madde lifleriyle kaplı, parlak, yumuşak kumaş, velur. *2. sıfat* Bu kumaştan yapılmış, bu kumaşla kaplanmış. (GTS)

KALPAK: *i.* Kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık. (GTS)

KAPUT: *i. Fr. capote* Asker paltosu.

KAŞMİR: *i. Fr. cachemire 1.* İnce, sık bir tür yün *2. sıfat* Bu yünden yapılmış. (GTS)

KATLAMAK: *f.* Kâğıt, kumaş vb. nesnelere üst üste kat oluşturacak biçimde bükme. (GTS)

KEÇE: i. **1.** Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş. **2.** *sıfat* Bu kumaştan yapılan. (GTS)

KEMER: i. *Far. kemer* **1.** Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı. **2.** Etek, pantolon vb. giysilerin bele gelen bölümü. (GTS)

KESİLMEK: f. (Dikilecek bir kumaş) Biçilmek. (MBTS)

KESİM: i. Terzinin belli bir ölçü ve örneğe göre kumaşa biçim verme işi, fason. (GTS)

KESMEK: f. **1.** Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak. **2.** Biçmek: “Kumaşı kesmedinizse elbisenin modelini değiştirelim.” (MBTS)

KIVIRMAK: f. Bir giysinin veya kumaşın kenarını bükerek tersinden dikmek. (GTS)

KLOŞ: i. ve s. *Fr. cloche* Alt tarafı çan biçiminde genişleyen (etek). (GTS)

KOPÇA: i. *Yun. kombitsa* Bir giysinin iki yanını bitişirmeye yarayan ve metal bir halka ile bir çengelden oluşan araç, agraf. (GTS)

KRAVAT: i. *Fr. cravat* Bir ucu ince, diğer ucu daha geniş, gömlek yakasının altından geçirilerek önde üçgen biçiminde bağlanan, özel kumaştan yapılan giysi aksesuarı, boyun bağı. (GTS)

KUMAŞ: i. *A. kumâş* Pamuk, yün, ipek vb. nden makinede dokunmuş her türlü dokuma. (GTS)

KÜÇÜK GELMEK: d. Ölçüleri gerekenden küçük olup uymamak. (MBTS)

LACİVERT: i. *Far. lâcverd* **1.** Koyu mavi renk. **2.** *sıfat* Bu renkte olan. (GTS)

LASTİK: i. *Fr. élastique* Esnek, ince kauçuk veya kauçuklu şerit. (GTS)

MAKARA: i. *A. berke* Üzerine iplik, tel, şerit vb. sarılan, kenarları çıkıntılı, eksenli boyunca delik silindir, bobin. (GTS)

MAKAS: i. *A. makass* Bir eksen çevresinde dönebilecek biçimde çapraz eklemellenmiş, birbirine bakan yüzleri keskin iki çelik lamadan oluşmuş, arasına yerleştirilen herhangi bir şeyi kesmeye yarayan araç, sındı. (GTS)

MAKASÇI / MAKASTAR: i. Kumaş biçen, prova yapan, parçaları patrona göre ayarlayan, iş dağıtımını yapan usta, makasçı. (GTS)

MAKAS PAYI: i. Kumaş biçerken ihtiyat olarak bırakılan pay, makas hakkı. (GTS)

MASURA: i. *Yun. ma'sura* Koni veya silindir biçiminde olup üzerine şerit, iplik vb. sarılan, karton, tahta, plastik vb. nden yapılan araç. (GTS)

OVERLOK: i. *İng. overlock* Kumaş, halı, kilim vb. nin kenarına makine ile yapılan sıkı, zikzaklı dikiş. (GTS)

PAÇA: i. *Far. pâce* Pantolon, don, şalvar vb. giyeceklerde bacakların çıktığı aşağı bölüm. (GTS)

PAÇAVRA: i. *Yun. patsavra?* **1.** Eski kumaş veya bez parçası, çaput. **2.** Eski püskü yırtık elbise. (MBTS)

PAMUK: i. **1.** Ebegümeçigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi (*Gossypium*). **2.** Bu bitkinin tohumlarının çevresinde oluşmuş ince, yumuşak tellerin adı. **3.** Bu tellerin işlenmiş biçimi. (GTS)

PANTOLON: i. *Fr. pantalon* Belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek. (GTS)

PATİSKA: i. *İt. batista* **1.** Çoğu pamuktan dokunmuş sık ve düzgün bez, hasse, hasa. **2. sıfat** Bu bezden yapılmış. (MBTS)

PERDECİ: i. Perde satan veya diken kimse. (GTS)

PERVAZ: i. *Far. pervez* Giysilerin yaka, kol, etek vb. yerlerine veya kumaştan yapılmış diğer eşyaların kenarlarına geçirilmiş, dar, uzun parça. Bu parça dolgun durması için telalanabilir. Şekilli bir giysi kenarında, pervaz aynı şekilde kesilir, makine dikişi ile giysi parçasına tutturulur, tersine katlanır, sonra rahat bir tamamlama için astara veya kumaşa düz olarak elde dikilir. (GTS)

PIRTI: i. **1.** Eskimiş giysi. **2. halk ağzında** Basma ve ketenden yatak, yorgan yüzü, giysilik kumaş. (GTS)

POT: i. *Erm. pot* Kötü dikiş sebebiyle kumaşta oluşan büzülme veya kıvrım. (MBTS)

POT YAPMAK: d. Dikilen bir şeyin üzerinde kusur şeklinde bir kabarıklık oluşturmak. (MBTS)

SÖKMEK: f. Örölmüş, dikilmiş şeyin, örgüsünü veya dikişini ayırmak. (GTS)

SÖKÜLMEK: f. Sökme işine konu olmak. (GTS)

TEYELLEMEK: f. İki parçayı eğreti olarak seyrek dikişle elde dikmek, ilintilemek, ilgilemek. (GTS)

TÜYLENMEK: f. Tüy çıkmak, üzerinde tüyler oluşmak. (GTS)

ÜÇ ETEK: i. Üç ayrı etekten oluşmuş özel bir giysi. (GTS)

ÜTÜ: i. **1.** Genellikle giysilerin buruşukluklarını gidermek için bunların üzerinden geçirilen kızgın demir araç **2.** Bu araçla yapılan iş. (GTS)

ÜTÜLEMEK: f. Ütü ile buruşukluklarını gidermek. (GTS)

YIRTILMAK: f. (Kâğıt, kumaş vb. şeyler) İki veya daha fazla parçaya ayrılmak:
Kumaş olam arşın arşın yırtılma / Köle olam çarşılarda satılma (Karacaoğlan). (GTS)

YIRTMAK: f. Kâğıt, kumaş gibi bükülüp katlanan şeyleri parçalamak. (GTS)

YÜKSÜK: i. Dikiş dikerken, iğnenin batmasını önlemek için parmak ucuna takılan kesik koni biçiminde gereç. (GTS)

Bu Terimlerin Argoda veya Mecaz Anlamda Kullanımları

I. SUÇ DÜNYASI

1. Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu

Astar etmek: d. Beklemek, bekletmek: *Aynasız yolumu astar ediyor.* (TA)

Cep astarı: d. Para çantası, cüzdan: *Biraz uçlan da cebimizin astarı şenlensin.* (TA)

Cepçi: i. Yankesici; kalabalık yerlerde, taşıtlarda cepten para, cüzdan vb. çalan hırsız: (TBAS) “*Ey, fırsatçılar, cepçiler, hortumcular, tokatçılar, vurguncular, voliciler, üçkağıtçılar...*” Yusuf Hayaloğlu

Cepçilik: i. Cepçi'nin yaptığı iş; cepçi'nin çalma biçimi. (TBAS)

Dikilmek: f. Aldatılmak; dolandırılmak. (TBAS) - Erkeğin cinsel ilişkideki eylemini anlatan kaba sözcüğe benzetmeyle -

Gırvat / Kırvat: i. **1.** (Yankesicilikte) çalma eylemi **2.** Çalma eylemiyle elde edilen şey. (TBAS)

Gıravata getirmek / Gırvat yapmak: d. Çalmak; yürütmek. (TBAS)

Gırvatlamak: f. Soymak. (TBAS)

Kalpakçı: i. *es.* Polis, hafiye. (TBAS) / Polisin başında taşıdığı şapkadan dolayı, bu şekilde bir adlandırmaya gidildiği ifade edilebilir. (TAP)

Keçe: i. (Özellikle yasadışı ve toplumca ayıp sayılan işlerde) Deneyimli, görmüş geçirmiş, feleğin çemberinden geçmiş kimse. Hakarete, sövgüye, dayağa aldırmayan kimse. (TBAS) - Sadece dövülerek kumaş haline getirilen yapağı veya yünün dayanıklılığına benzetmeyle -

Keçelenmek: f. Keçe niteliği taşır olmak, alışmak. KEÇELEŞMEK biçiminde de kullanılır. (TBAS)

Kıvırmak: f. Dolandırmak. (TBAS)

Kopçacı: i. *es.* Jandarma, polis. Giyilen elbisedeki düğmelerin özelliğinden dolayı dile getirilmiş olma ihtimali bulunmaktadır. (TAP)

Makas: i. Birisine iki yönden hile yapmak. (TBAS) - İki yönden yapılan hileyi somut bir ifade olarak anlatmak için -

Makasa alınmak / makasa gelmek: d. 1. Oyuna düşürülmek; dalavereye, hileye getirilmek. 2. Aldatılmak. (TBAS)

Makaslamak / Makasa almak: f. Çalmak. (TBAS)

Perdeci: i. Hırsız, yankesici iş yaparken, onun görülmesini engellemek için önüne duran kimse. (TBAS)

Peto: *Çing.* Gömlek cebi, cep. (TBAS)

Yüksükçü: i. Bir tür dolandırıcı. (TBAS) - En az üç yüksükle oynanan ve içi dolu yüksüğü bulmak için bahse girilen bir tür kumardan dolayı -

2. Uyuşturucu (kaçakçılık, satıcılık, kullanıcılık) argosu

Esrar kesmek: d. Sigara, nargile gibi araçlarla kullanabilmek için esrarı küçük parçalara bölmek: *Ağaya kolonya suyundan içki yaparlar. Esrar keserler. - Keserler mi? Ne demek?* (TBAS)

İşi kesmek: d. Uyuşturucunun etkisine iyice girerek, kullanmayı o an için kesmek. (TBAS)

Kesmek: f. (İçki, uyuşturucu madde tutkunu bulunulan herhangi bir şey) Kişiyi doyum sağlamak: *Yok bu da sizi kesmediyse dokuz inçlik, dört dolar yetmiş beş sentlik King Slim Stim'i salık veririz.* (TBAS)

Pervaz etmek: d. Uyuşturucu madde kullanan kimsenin iyice kendinden geçmesi: *Allah'tan enselendiğim vakit yedi kat semavatta pevraz (pervaz) ediyordum da içici diye cezayı ufaktan tuttular.* (TBAS)

Sarı ceket / Sarı yelek: d. Barbitürat türü uyuşturucu madde ya da ilaç. (TBAS) - Ambalajından veya ilacın/kapsülün renginden dolayı -

Ütülemek: f. Toz esrarı jelâtin ile nemli kâğıt arasında ütü yaparak plaka haline getirmek. (TBAS)

3. Kumar (kumarhane, kumarbaz) argosu

Gırvat / Kırvat: i. (Kumarda) bütün parasını alma; son kuruşuna kadar yenme. (TBAS)

Gıravata getirmek / Gırvat yapmak: d. (Kumarda) yenmek; son kuruşuna kadar almak. (TBAS)

Gırvatlamak: f. Yenmek. (TBAS)

İpini kesmek: d. Kumar, dolandırıcılık vb. yollarla bütün parasını almak: - *Kim kazandı? — Önce ortadaydı, gece yarısına doğru, Zarzar açıldı. Kısmı temizledi ki, ipini kesti.* (TBAS)

Kaputu kesmek: d. Pişti oyununda bir tek sayı almış olmak anlamında kullanılır. (TBAS)

Kesilmek: f. (Kumarda veya sefahat âleminde) Çok para vermek, ödemek: *Sen bildiğimiz salozun hırbosuymuşsun. Karı iyice kesilmeden yuları boşlanır mı? Karı milletini tırtıklamanın yolu...* (TBAS)

Kesim: i. Çok paralı bir oyuncuyu kumarhaneye düşürüp parasını almak. (TBAS)

Kesmek: f. **1.** (Birisinin) parasını almak; bir nesne, bir hizmet satarak ya da kumar oynayarak o kişiden para, değerli nesne elde etmek: *Hulusi: İyi kestik Bahriyeli'yi, dedi. O da milleti kumarda kesiyor.* **2.** (Kumarda) rakibin oyununu geçersiz saymak: - *Kestim demek: - Zarı baştan at, bu eli saymıyorum.* (TBAS)

Makasa almak: d. **1.** Birisini iki yandan denetim altına alarak oyuna getirmek. **2.** Oyunda iki oyuncu anlaşarak bir diğerine hile yapmak. (TBAS)

Pot: i. Poker. (TA)

Pot yapmak: d. Poker oynamak. (TA)

4. Kabadayı (bıçkın, külhanbeyi, serseri) argosu

Afi kesmek: d. **1.** Gösteriş yapmak, fiyaka yapmak: *Züğürtse bile zengin afisi yapmaya muktedirdir.* **2.** Yalan söylemek. **3.** Böbürlenmek. **4.** Kabadayınca davranmak, külhanbeyi tavırları göstermek: *Bir ayağının bileği öbür dizinin üstünde öylesine afili bacak bacak üstüne atar, bir eliyle bacak bileğini kavrayıp diğer kolunun dirseğini iskemlesinin arkalığına dayayarak öylesine afi keser ki...* (TBAS)

Bamburuklarını sökmek: d. Birini berbat ve perişan etmek. (TA)

Caka: i. Gösteriş, kurumlanma, fiyaka, kabadayılık: *Oğlum, bize de mi caka?* (TA) - İtalyanca ceket anlamına gelen giacca’dan gelir. Ceketin kabadayılık ve kurumlanma gösterisindeki rolünden -

Cakacı: s. ve i. Gösteriş meraklısı, fiyakacı. (TBAS)

Cakalı: s. Gösterişli. (TBAS)

Caka atmak / Caka satmak / Caka Yapmak: d. Gösteriş yapmak, böbürlenmek, kurumlanmak: *Bize de mi caka satıyorsun yoksa?* (TA)

Cakasından geçilmemek: d. Her zaman ve her yerde gösteriş yapmak. (TBAS)

Cakasını bozmak: d. Çalımına engel olmak, böbürlenmesini boşa çıkarmak. (TBAS)

Çulu deldirmek: d. Yara almak; giyecekleri üzerindeyken, kesici bir araçla ya da tabanca kurşunuyla yaralanmak: *Fakat Sülüman’ın silahı maalesef daha önce patladı... Çulsuz Davud Ağa, çulu deldirmişti.* (TBAS)

Kampanasını sökmek: d. **1.** (Birisini) çaresiz bir duruma düşürmek. **2.** Dövmek, fena halde dövmek. (TBAS)

Katlamak: f. **1.** Dövmek. **2.** Üstünlük göstermek; bu anlamda “dörde katlamak, sekize katlamak” gibi biçimlerde “dört kez üstün, sekiz kez üstün” anlamlarında kullanılır: *Christina Hoyos, onu sekize katlar.* (TBAS)

Kısa pantolonlu halini bilmek: d. **1.** Bir kimseye “Sen daha küçüksün, toysun.” demek için söylenir. **2.** Birisine karşı “Fazla böbürlenme, ben senin en zayıf yanını da biliyorum. ” vurgusu ile alay yollu olarak kullanılır. (KAS)

Laci: i. Lacivert; lacivert renkli giysi, erkek takım giysi. (TBAS)

Lacileri çekmek: d. (Erkek) lacivert ya da resmî, koyu renkli giysisini giymek. (TBAS)

Paça kasnak dalmak: d. Aniden kavgaya girişmek. (KAS)

Paçası sıkı olmak: d. **1.** Cesaretli olmak. **2.** Güçlü olmak. (TBAS)

Paçasını almak: d. (Birisini) dövmek, alaşağı edip dayak atmak. (TBAS)

Poz kesmek: d. Rol yapmak, yapmacık davranmak, afi kesmek: *...ne konuşma becerisi ne poz kesmeydi o öyle.* (TBAS)

Racon kesmek: d. **1.** Muhakeme edip hüküm vermek. **2.** Gösteriş yapmak. (TBAS)

II. KAPALI DÜNYALAR

1. Hapishane, tutukevi (mahpus, tutuklu) argosu

Giydirmek: f. 1. (Yargıç) Mahkûm etmek: *Bir de baktım ki iki buçuk yılı giydiriverdiler bana.* (TBAS) - Verilen cezayı somutlayarak anlatmak için -

İp: i. 1. İdam sehpası. 2. Asılarak idam. (TBAS)

Kemerli: s. ve i. Zengin (tutuklu); paralı (mahkûm): *Kemerli mahkûm ağırlanıyor, hoş karşılanıyor...* (TBAS)

2. Yatılı okul, okul (öğrenci, öğretmen) argosu

Çift dikiş / Çifte dikiş / Çift dikiş: d. Sınıfta kalıp önceki öğrenim dönemini tekrarlayan öğrenci; iki yıldır aynı sınıfta okuyan öğrenci. (TBAS)

Çift dikişli: d. İki yıldır aynı sınıfta okuyan öğrenci: *En arka sırada çift dikişliler, sınavda en öne / İntihara ve denizde nasıl boğulmaya çalışırlar?* (Ece Ayhan) (TBAS)

İpini koparmak: d. (Birisi) işle, okulla, aileyle vd. ilgisini kesmek. (TBAS)

Kaput gitmek: d. Hiçbir sınavı verememek. (GTS)

Kaputu kesmek: d. Bitirme sınavlarında, yalnızca bir dersten geçer not almak, karnesinde yalnızca bir dersten geçer not bulunmak. (TBAS)

3. Kışla (asker) argosu

Apoletleri sökülme: Bir suç sebebiyle rütbesi indirilmek veya askerlikten atılmak. (KAS)

III. CİNSEL DÜNYA

1. Cinsel argo

Abayı yakmak: d. Âşık olmak, sevdalanmak, sevmek: *Ne o, pis pis düşünüyorsun, büsbütün Zehra'yı abayı yaktın mı yoksa?* (TA)

Ağzını paça etmek: d. Birisinin cinsel duygularını uyandırmak, birisini cinsel bakımdan zevklendirmek. (TBAS)

Alt iğnecik: d. Erkeğin cinsellik organı. (KAS)

Astar etmek / Hastar etmek: d. (Erkek için) Cinsel ilişkide bulunmak. (TBAS)

Astar istemek: d. Cinsel ilişki isteğini belli etmek için söylenir: *Kız senin canın İskender'le astar istiyor di mi, hadi itiraf et.* (KAS)

Bikiniyi aldirmek: d. Cinsel organ ağdası yaptırmak: *Benim seyahate çıkmadan önce bikiniyi aldirmam lazım. Böyle Belgrad ormanı gibi yola çıkamam.* (KAS)

Büyük gelmek: d. Birisinin cinsel organı (erkeklik organı), bir başkasına göre, cinsel ilişki için olağandan büyük olmak: *Yahudi: Deyiştirelüm, ama benimki sana büyük gelir. Kavuklu: Ne o ulan büyük gelen?* (TBAS)

Ceketini atsa hamile kalmak: d. Kadının kocasından ya da sevgilisinden sık sık hamile kaldığını anlatmak için alay yollu olarak kullanılır. (KAS)

Dikilmek: f. Cinsel ilişkide kullanılmak. (TBAS)

Dikiş: i. Cinsel ilişki: *Ben sana işle dikişi birbirine karıştırma demedim mi ha?* (TBAS)

Dikiş makinası: d. Cinsel ilişkiden başka şey düşünmeyen erkek. (KAS)

Dikiş okuması / Dikiş dokuması: d. (Özellikle İstanbullu Çingeneler arasında) Belirli bir yolu yöntemi olan ağız dalaşlarında karşılıklı söylenen açık saçık tekerleme; bu tekerlemeleri söyleme. (TBAS)

Dikmek: f. 1. Erkek için cinsel ilişkide kullanmak: *Yeter bee! Nedir bu sabahtan beri... Kafamızı diktin!* (TBAS) 2. Ereksiyon (KAS)

Düğme: s. ve i. Meme başı. (KAS)

Eteği belinde: d. 1. Sürekli cinsel ilişkiye hazır kadın. (KAS)

Etek indirmek (kaldırmak): d. Cinsel ilişki isteğini göstermek. (KAS)

Fular i. Bir kadın veya kız ile bir erkek travesti (ya da transseksüel) arasındaki cinsel ilişki, sevişme. (TBAS)

Fularcı s. ve i. Erkek travestilerle (ya da transseksüellerle) cinsel ilişkiye girmekten hoşlanan (kadın veya kız). (TBAS)

İlik: s. Çok güzel, çok çekici, cinsel istek uyandıran (kimse): *Sandık şimşir, gümüş tepelik / Bir uşağımı sevdim ilik mi ilik.* (TBAS)

İlik düğme işleri / İlik açar düğme diker: d. Cinsellik, sevişme: *Seninki ilik düğme işlerine o kadar dalmış ki hastalık kaparmış Aids olurmuş hiç düşündüğü yoktu.* (KAS)

İlik gibi: d. Bkz. **İlik:** *O ilik gibi kızı banyoya sokuyor ve elleri ile sabunluyordu.* (TBAS)

İlikleri gevşemek: d. Hoş bir insan, iyi bir durum vb. karşısında çok ilgi duyduğunu açıkça belli edecek tavır göstermek: *Maksadı Cony'i yolmak. İki taraflı avantayı görünce ilikleri gevşedi.* (TBAS)

Kadife: i. Dişilik organı. (KAS)

Kesilmek: f. (Birisine) derin sevgi duymak; hayran, âşık olmak: *Bu sefer son model bir BMW tamir ediyorum... Komşunun kızı Aysel ne biçim kesilecek bana...* (TBAS)

Kesmek: f. **1.** Yalan söylemek, uydurmak: *Sonra da hıyartoları süzmeye koyuldum. Yanımdaki herif bir karıyı tava getiriyor, ne soylu ellerin var diye kesiyordu.* **2.** (Birisini) ilgi duyduğunu belli edere izlemek, gözlemek: *Evinin önünden geçip biraz keseyim yavruyu.* **3.** (Bir erkek bir kadını, bir kadın bir erkeği) Bakışları ile etkisi altına almaya çalışmak, devamlı bakmak: *Erciyaş'ın başında yeller esiyor / Üç güzel oturmuş beni kesiyor* (Türkü). (MBTS)

Koli kesmek: d. Cinsel birleşmede bulunmak: *Selam şugar... Koli kesmek istiyorum.* (TBAS)

Makas bilemek: d. Edalı yürümek. (TBAS)

Masura: i. Kalça. (KAS)

Overlok: i. Kızlık zarı diktirmek. (KAS)

Öperlok: (*overlok*'tan benzetmeyle) Aniden öpmek: *Ali yanıma yaklaşmış, sinsi sinsi arkamdan gelmiş. Ben ne bileyim. Bir de baktım! Ensemde öperlok.* (KAS)

Paça: i. **1.** (İnsanda) dudaklar. **2.** Apış. **3.** (Dişilik organında) büyük dudaklar, dış dudaklar, labia majora. (TBAS)

Paça olmak: d. (Özellikle cinsel anlamda) Aşırı zevk duyarak kendinden geçmek. (TBAS)

Pamuk: i. Dişilik organı. (KAS)

Pamuk helva: d. Uterustan gelen sıvı. (KAS)

Pamuş: i. (*pamuk*'tan) Dişilik organı. (TBAS)

Pantolon balığı: i. Erkeğin cinsellik organı. (TA)

Seksoloji penceresi: d. Pantolon düğmesinin ya da fermuarının açık olması halinde alay yollu olarak söylenir. (KAS)

Teyellemek: f. Bir kimseyle ilişkiye başlamak, yakınlaşmak: *Baktım herifin bana biraz ilgisi var tabii ben de durur muyum! Teyelledim.* (KAS)

Yokini: i. (*bikini*'ye benzetmeyle) **1.** Birisinin üzerinde hiçbir giyecek olmadığını, o kişinin çıplak olduğunu belirtmek için kullanılır. (TBAS) **2.** Çok açık bikini - tanga. (KAS)

Yüksük: i. Makat, anüs. (TBAS)

2. Eşcinsel argosu

Düğme: s. ve i. Edilgin eşcinsel erkek; makat, anüs. (TBAS)

Düğmeci: s. ve i. Anal ilişki tutkunu (- aktif - erkek), sodomist, kulampara. (TBAS)

Küçük gelmek: d. Kadın ya da edilgin eşcinsel erkek için bir erkeklik organının yeterli büyüklükte olmaması. (TBAS)

Lastik: i. Edilgin eşcinsel erkek. (TBAS)

Ütü: i. Homoseksüel. (TA)

Yüksükçü: i. Kulampara. (TBAS)

3. Fuhuş (genelev, fahişe, genelev müşterisi) argosu

Kumaş: i. Telefon yoluyla bağlantı kuran fahişe; telekız. (TBAS)

IV. ALIŞVERİŞ DÜNYASI

1. Şoför (kamu taşıma araçları sürücüsü, yolcusu) argosu

Kesmek: f. Şoför müşteriden fazla para almak: *Gene bugün on kağıdı kestim.* (TA)

Makas atmak: d. Taksi dolmuş sürücüsünün araba sahibinin payından kesip cebine para atmak, arabanın gelirini haksız paylaşırıp çıkar sağlamak. (TBAS)

Makasçı: s. Makas atma'yı adet haline getirmiş kimse, sürücü. (TBAS)

Makas yapmak: d. Şoförün patronun, mal sahibinin parasından kırpması. (TA)

2. Esnaf (satıcı, seyyar satıcı, eskici, dövizci...) argosu

Dikilmek: f. Pahalı bir şeyin ederini ödemek: *Bu değirmene kaç paps dikildin?* (TBAS)

Kesmek: f. (Esnaf arasında) Ortaklaşa alınan bir malı, açık artırma yaparak küçük karlarla satmak. (TBAS)

Makas: i. Aynı döviz türüne, aynı anda Merkez Bankasının verdiği değer ile serbest piyasanın (Tahtakale'nin) verdiği değer arasındaki fark. (TBAS)

Pırpır / pırpiri: i. **1.** Cahil, ilim ve zarafet erbabından olmayan kimse, esnaf takımından olan basit adam. **2.** Eskiden bu zümreden kimselerin giydiği bir çeşit üstlük. (TBAS)

V. SPOR DÜNYASI

1. Spor (sporcu, taraftar) argosu

Kesmek: f. **1.** (Sporda özellikle futbol, basketbol gibi takım oyunlarına dayalı sporlarda) Bir oyuncu, aynı görevi yapan diğer bir oyuncudan daha iyi oynayarak onun kadrodaki yerini almak. **2.** Bir pasın rakip oyuncuya gitmesini önlemek. (TBAS)

Terzilik terimlerinin argodaki görünümünü Hulki Aktunç’un yapmış olduğu Türkiye argosu oluşum biçimlerine göre tasnif ederken bazı kelime ve deyimler, günlük yaşama dair daha geniş bir kullanım alanı sergiledikleri için buraya alınmamış ve yeni bir başlık altında aşağıda tasnif edilmiştir:

VI. TERZİLİK TERİMLERİNİN GÜNLÜK YAŞAMA ve İLİŞKİLERE DAİR ÖRNEKLERDE ARGOYA YANSIMASI:

1. Dış görünüşü anlatırken kullanılanlar:

Bir basma giyer bir yosma olur: d. Bir kişinin değiştirdiği giyimiyle hareketlerinin de değiştiğini anlatmak için kullanılır. (KAS)

Çul: i. Giysi, giyecek; ten. (TBAS)

Gırvatlı: s. ve i. **1.** Memur. **2.** Kibar. **3.** Züppe. **4.** Kulüp rakısı. (TBAS)

İğne yutmuş ite (veya maymuna) dönmek: Zayıf ve bitkin duruma gelmek. (GTS)

Jorjet: d. Modayı yakından takip eden kimse. (KAS)

Kaşmer: i. **1.** Kaşları burnunun üzerinde birleşen kimse; tek kaş. **2.** Soyтары. **3.** Kaşmerdikoz. (TBAS)

Kaşmerdikoz: s. ve i. (Fr. *Cachemire d’ecosse* “ekose Keşmir kumaşı”) Az rastlanır çirkinlikte, garip, tuhaf (kimse) (TBAS) / *Kaşmerdikozun biri, yan çiz!* (TA)

Kloş dudak: d. Dudakları öne çıkık kimseler için söylenir. (KAS)

Paçası boklu: d. Pis, kendini toplayamayan kimse, mıymıntı. (MBTS)

Paçası düşük: d. Kılığı kıyafeti düzensiz, pasaklı, kılıksız. (MBTS)

Paçavra: i. *mecaz* Değersiz, düşük seviyeli şey veya kimse: *Gazete değil, paçavra.* (MBTS)

Paçavra gibi: d. Hiçbir güzelliği ve değeri olmayan, basit. (MBTS)

2. Kişilerin öne çıkan özelliklerini ve huylarını anlatmak için kullanılanlar:

Beş kuruşa beş dombalak dikmek: d. Çok cimri olmak. (KAS)

Çift dikiş / Çifte dikiş / Çiftdikiş: d. Dönek. (TBAS)

Düğmeci: i. (Medyada) Bir kişi veya grup hakkında yargısız infazı başlatan kimse.⁸

Eteği belinde: d. Becerikli kadın. (KAS) - Ev işi yapan kadınların, etek uçlarını bel lastiğine takarak toplamasından dolayı -

İnce iğneye alınmak: d. Bir kimsenin daha önce yaptıkları nedeniyle yerleşik bir kötü üne sahip olduğunu ve bu kanaatin değişmez olduğunu vurgulamak için söylenir. (KAS) - İğneyle ince ve sık olarak yapılan nakış ve/veya dikişin zor sökülmesinden dolayı -

İpi kırık: d. 1. Evsiz barksız, avare, serseri. 2. “Davar” anlamında bir aşağılama sözü olarak kullanılır: *Cafer - Can kurban böyle efeye be. Ulan ipi kırık, kabız mı oldun korkudan, niye çıkmıyorsun?* (TBAS) - Aile, arkadaş, akraba gibi bağları bulunmadığını anlatmak için -

İpsiz: s. Avare, evsiz barksız, serseri: - *Ah canımın içi mavilim!... İpsiziz... İşte böyle seyyahınız... Fakat güzelin kadrini biliriz.* (TBAS)

İplikçi karının götü gibi ötmek: d. Sürekli gevezelik etmek, çok konuşkan olmak. (TBAS)

Pamukaki: i. ve s. Yumuşak başlı, uyumlu, yumuşak kimse. (KAS) - Pamuğun yumuşaklığına benzetmeyle -

Pantollu hayvan: d. Kaba saba adam, hödük. (TBAS)

Pırpır / pırpiri: s. ve i. Uçarı, çapkın kimse, hovarda: *Bir aşınaya varacağım sen çıkarma ses / Pek pos bıyıklı pırpırına eylemem heves* (Enderunlu Vâsıf). (MBTS) -

3. Başka insanlar üzerinde tahakküm kurmayı anlatanlar:

Ağzına fermuar çekmek: d. 1. Birisini zorla susturmak. 2. Bir kimseyi konuşmaması konusunda uyarmak: *Sen Osman amcana bakma ayol, ben şimdi onun ağzına fermuar çekerim.* (KAS)

Ağzını kıcına, kıcını .mına dikmek: d. Birinin sözünü kesmek, kötü söz ve küfürle susturmak amacıyla kullanılır. Daha çok bir tehdit vurgusuyla söylenir: *Bak kızdırma beni gelirsem yanına ağzını kıcın, kıcını .mına dikerim.* (KAS)

Giydirmek: d. 1. Yermek: *Adam İstalin yoldaşa ve o dönemin kulağı kesiklerine giydiriyor.* 3. mecaz Ağır sözler söylemek, hakaret etmek. (TBAS)

⁸ *Düğmeci* kelimesi medyada taraflı yayın yapan kişiler için, özellikle de Ali Kırca için, kullanılan bir sıfattır. Kelime yargılamadan “düğmeye basan” yani hüküm veren anlamındadır.

Horozuna kravat takmak: d. Adamakıllı dövmek, hakkından gelmek. (TA)

Pamuğunu attırmak: d. Bir kimseyi zora koşmak, çok çalıştırmak: *Valla özel sektör insanın pamuğunu attırır kardeşim. Kolay mı öyle yan gelip yatmak?* (KAS)

4. Başkalarına zarar vermek, kötülük yapmak ya da başkalarını rahatsız etmek anlamında kullanılanlar:

Anasını dikmek: d. 1. Birisini çok zora sokmak. 2. Birisine zarar vermek. 3. Bir şeyi bozmak, berbat etmek. (KAS)

Anasının ipini satmak: d. Zararlı, aşağılık ve bayağı kimse olmak: *Görmüyor musun oğlum, anasının ipini satmış bir herif, ondan ne beklenir?* (TA)

Gırvat / Kıravat: i. Birini ip ve benzeri ile boğazını sıkıp boğmak. (TBAS)

Gıravata getirmek / Gırvat yapmak: d. Boğmak. (TBAS)

Gırvatlamak: f. Gırvat eylemini yapmak; boğmak. (TBAS)

İğneye dizmek: d. Bir kimsenin tüm açıklarını birer birer toplayıp yüzüne karşı söylemek: *Ben adamı böyle iğneye dizerim işte, bana yapılan hiç birşeyi unutmam.* (KAS)

Kafa ütölemek: d. (Birisini) gevezelik, dırdır ederek rahatsız etmek. (TBAS)

Kafadan giydirmek: d. 1. Bir kimsenin hatasını yüzüne vurmak. 2. Aniden bir kimseye saldırmak: *Bak bana lagada lugada etmeyin kafadan giydiririm.* (KAS)

Kirpi kürkü giydirmek: d. Birisini güç duruma sokmak. (TBAS)

Makara çekmek: d. Alay etmek (TBAS)

Makara geçmek: d. Alaya almak, gırgır geçmek. (TBAS)

Makara gibi: d. Aralıksız (konuşma). (TBAS)

Makara koymak: d. İki kişi arasına nifak sokmak, bozuşmaları için hile yapmak. (TBAS)

Paçasının arasına girmek: d. Bir kimseye rahatsız edecek kadar yakın durmak, sırnaşmak: *Aman yeter be, paçamın arasına bu kadara girme, diye bağırdım.* (KAS)

Paçavraya çevirmek / Paçavrasını çıkarmak: d. Tutulacak yerini bırakmamak, kepaze etmek. (MBTS)

Ütölemek: f. 1. Bir kimsenin bir açığını bulup söylemek. 2. Bir kimsenin havasını söndürmek: *Ben seni bir ütülerim aklın şaşar!* (KAS)

5. Neşeli ve eğlenceli bir durumu anlatanlar:

Ağzı fiyonk olmak: d. Bir şeye ya da bir gelişmeye çok sevinmek; gülmek: *Hadi hadi senin de beleşini görünce ağzın fiyonk oldu, saklama ay!* (KAS)

Ağzı paça olmak: d. Sevinmiş; keyifli olmak. (TBAS)

Ağzı paça: s. Keyifli, neşeli, sevinçli. (TA)

Makara: i. 1. Alay, gırgır. 2. Sürekli tekrarlanan ve birbirini izleyerek çoğalan alay, gırgır, kahkaha. (TBAS)

Makara çekmek: d. 1. Kahkaha atmak. (TBAS)

Makara kukara: d. 1. Komik, eğlenceli sohbet. 2. Gırgır yapmak. (KAS)

Makaraki: i. Şaka, gırgır: *Dedim sana makaraki yapma sevmem diye.* (KAS)

Makaraya almak / Makaraya sarmak: d. Bir kimseyle alay etmek, dalga geçmek: *Onun diline düşen yandı zaten, bir makaraya sarar ki o kadar olur.* (KAS)

Makas: i. Birisinin yanağını işaret parmağı ile orta parmak arasına alıp hafifçe kıstırarak sevgi gösterisinde bulunmak. (TBAS)

Makas almak / makas geçmek: d. Birisinin yanağını işaret parmağı ile orta parmak arasına alıp hafifçe kıstırarak sevgi gösterisinde bulunmak. (TBAS)

Pamuk prenesti külkedisi oldu: d. Bir kimsenin evlendiğini alay yollu olarak belirtmek için kullanılır. (KAS)

6. Günlük yaşam içindeki durum ve davranışları anlatmak için kullanılanlar:

Aba gibi: d. Kaba ve kalın (kumaş). (TBAS)

Bez getirmek: d. 1. Bıkmak. 2. Bir şeyi bozmak. (TBAS)

Büyük gelmek: d. (Bir eylem, bir iş) Birisinin beceremeyeceği, üstesinden gelemeyeceği nitelikte olmak. (TBAS)

Cırcır: i. İshal. (KAS)

Çulgerme: i. Piç, babası belirsiz çocuk: ... *Kimbilir kimin çulgermesidir.* (TA)

Dikiş tutturamamak: d. Bir işte veya bir yerde herhangi bir sebeple uzun süre kalmamak. (TBAS)

Dikmek: f. İçmek: *Sokaklarda dilenen ayyaşlar Küplü'nün meyhanesine dalar, 50 dirhemlik tenekesi 20 paraya rakıyı dikerlerdi.* (TBAS)

Etek takmak / etek giymek: d. (Erkek) Ar, namus, sözünde durma gibi erdemlerden yoksun hale gelmek: *Haloğlu bir etek taktı ki antenden beter oldu.* (TBAS)

Fermuarı çekmek: d. Ölmek. (KAS)

Hani senin tren tren sekişin, çuvalın ağzı dururken götünden söküşün: d. Yaşlı insanların gençlikteki gibi hareket edemeyeceğini vurgulamak için kullanılır. (KAS)

Havyar kesmek: d. Çalışmadan vakit geçirmek, vakti boşa harcamak: *Kimse yapmıyor. Akşamlara kadar havyar kesiyorlar. Boyuna maç, ikramiye, maaş, boşanma, nikah, ölüm gevezelikleriyle devleti sömürüyorlar.* (TBAS)

İğne: mecaz Dokunaklı söz. (GTS)

İp: i. **1.** (Kişiyile bağı açısından) Ev, hane. **2.** Para; cepteki, eldeki para. (TBAS)

İpi kırmak: d. Gitmek, savuşmak: *Bakmış biz ortada yoğuz, herif göz göre göre ipi kıracak...* (TBAS)

İpimden aşağıya Kasımpaşa: d. “Önem vermem, bana ne, beni ilgilendirmez” anlamlarında söylenir. (TBAS)

İpini kesmek: d. **1.** Savuşmak; gitmek, kaçmak. **2.** Kaçmasını sağlamak: *Hele sen şurdan ipini çöz bakim. Zira yavaş yavaş öfke topuğumu aşıyor.* (TBAS)

İpini koparmak: d. Avarelik etmek; başıboş dolaşmak. (TBAS)

Katmerdikoz: Çok, daha çok anlamında bir konuyu büyütme için söylenir: *Nasıl yani, sende de dert benimkinden katmerdikozmuş yavrucum.* (KAS)

Kesmek: f. Gevezelik etmek: *Sabahtan beri kesiyor.* (TA)

Kıvırmak / Kıvırtmak: f. **1.** Elde etmek, kazanmak. **2.** Verdiği sözden dönmek; söylediğini yapmamak için geçerli geçersiz birçok laf etmek. (TBAS)

Kopçaları koyvermek: d. Gevşemek, gergin bir tavır içindeyken yumuşamak. (TBAS)

Küçük gelmek: d. (Bir işle gereğince uğraşmak, birisiyle tam bir ilişkiye girmek vb için) Yeterince gelişkin olmamak, yeterli olmamak, toy acemi olmak. (TBAS)

Makara çekmek: d. Burnunu uzun uzun çekmek. (TBAS)

Makara gibi: d. Aralıksız (konuşma). (TBAS)

Makarasını çözmek: d. Ayrıntılarıyla sayıp dökmek. (TBAS)

Makas atmak: d. **1.** Konuşmayı kısa yoldan bitirmek, kesmek. **2.** Kitap, sinema filmi vb’ni sansürlemek, sansür etme amacıyla bir bölümünü çıkarmak. (TBAS)

Makas etmek: d. Karagözcü argosunda oyunu bitirmek. (TBAS)

Makas payı: i. *mecaz* Ölçüden fazla bırakılan veya fazlalığı hoş görülen miktar. (TBAS)

Makas: i. “Sus, kes sesini, yeter” anlamlarında söylenir. (TBAS)

Makaslamak: f. (Bir kitaptan, bir sinema filminden vb) bir ya da birkaç bölümü sansür amacıyla çıkarmak. (TBAS)

Makasları açmak: d. Hızlı yürümek. (TA)

Makaslık: i. Helâ deliği, kubur. (TBAS)

Mangır kesmek: d. Sürekli para kazanmak: *Bitirim Leyla boyuna mangır kesiyordu.* (TBAS)

Ömrünü yakasına dikmek: d. Çok yaşamak: *Ne lan sen sanki ömrünü yakana mı diktin!* (KAS)

Paçalarından akmak: d. **1.** Çok pis, çok kirli olmak. (MBTS) **2.** Gizlenmek istenen şeyin bütünüyle meydana geldiğini anlatmak için kullanılır. (KAS)

Pantolon ıslatmak: d. Çok korkmak, aşırı korkuya kapılmak. (TBAS)

Pantolon: i. Kimlik belgesi. (TBAS)

Para ütülemek: d. Bir kimsenin çok para kazandığını, çok zengin olduğunu anlatmak için söylenir: *Ooo sen onlara ne bakıyorsun, onlar sabah akşam para ütülerler.* (TBAS)

Patiskayı ıslatmak: d. Çok korkmak, korkusundan altına işemek. (KAS)

Pırtı: Sus! Bkz. **Makas.** (TA) / Çenen pırtı! Biçiminde de söylenir: *Çenen pırtı, illallah be!* (TA)

Piyaz kesmek: d. Yalan söylemek. (TBAS)

Polim kesmek: d. Yalan söylemek. (TBAS)

Pot kırmak: d. Bilmeyerek veya dikkatsizlikle karşısındakine dokunacak, alınmasına sebep olabilecek bir söz söylemek, söylenmemesi gereken bir şeyi ağızından kaçırmak, gaf yapmak, çam devirmek: *Kırdığınız potu tamir etmedikçe esnaf size gelip gitmeyecek ve bu işin başını bırakmayacaktır.* (MBTS)

Pot: *mecaz* Yanlışlık, hata, gaf. (MBTS)

Sökmek: f. **1.** Geçmek, etki yapmak. **2.** *teklifsiz konuşmada* Gelmeye başlamak veya çıkagelmek. (TBAS)

Sökülmek: f. *argo* Parayı istemeyerek vermek, harcamak: *Öyle ise sökül elli lirayı da aklın başına gelsin* (Burhan Felek). (TBAS)

Tesadüfün iğne deliği: d. Hesapta olmayan bir rastlantı. (TBAS)

Tüylenecek: f. *mecaz, teklifsiz konuşmada* Para sahibi olmak. (GTS)

Ütülemek: f. Bir kimsenin saçına fön çektirmesi: *Ben seni bir ütülerim aklın şaşar!* (KAS)

Yırtılmak: f. *mecaz* Mahcubiyeti kaybolmak, çekinmesi, sıkılması kalmamak: *Habib - i aşkını bilmiş değildi / Hicâb - ı âri yırtılmış değildi.* (MBTS)

Yırtmak: f. **1. mecaz** Bir işi yapmaktan kurtulmak. **2. mecaz** Köşeyi dönmek. **3.** Kaçmak. **2.** Bir sırrı meydan çıkarmak. **3.** Zor bir durumdan sıyrılmak, kurtulmak: *O kadar atma, arkam kuvvetli, ben gene de yırtarım.* (TBAS)

7. Günlük yaşam içindeki insan ilişkilerine dair kullanımlar:

Apoletlerini sökmek: d. **1.** Bir kimseye eskiden verdiği değeri artık vermemek. **2.** Birisiyle kurduğu ilişkiyi bitirmek. (KAS)

Eteklerini indirmek: d. Birisinin üzerine düşen işlevi yaptığını belirtmek için kullanılır: *Ben bardakları getirecem, ekmek alacam, köfte alacam, oldu mu, dedi Yaşar. Oldu, indir eteklerini. Sen kocakafa!* (TBAS)

Giyinmek: *mecaz* (Birine) İçten içe kızmak, alınıp içerlemek. (TBAS)

İp takmamak: d. Önem vermemek, dinlememek, saymamak, itibar etmemek. (TA)

İplemek / İp takmak: f. / d. Önem vermek, değer vermek, itibar göstermek; hesaba katmak: *Şef bakıyor, dedi Salih. Kim ipler şefi, dedi Haydar.* (TBAS)

İplememek: f. Saymamak, itibar göstermemek, ehemmiyet vermemek, kulak asmamak, dinlememek: *Bizim beybaba kimseyi iplemez.* (TA)

Kim ipler Yalova kaymakamını: = **Kim sallar Yalova kaymakamını / Kim şaapar Yalova kaymakamını / Kim takar Yalova kaymakamını:** d. “O kimseye önem, değer verilir mi? İtibar gösterilir mi? (Gösterilmez)” anlamında söylenir. (TBAS)

Orospuya dikiş öğretmek: d. Tecrübeli kişiye akıl vermek; tereciye tere satmak. (KAS)

Pamuk üzerinde uyutmak: d. Bir kimseye çok değer vermek. (KAS)

Piyaz kesmek: d. Pohpohlamak, yalandan övmek, yüze gülmek, maksatlı iltifat etmek.

8. Meslek bildirenler:

Giyinik: i. *es.* Natır, yıkayıcı kadın (TA)

Üç etek: d. 1. Bohçacı. 2. Gezgin kadın. (TBAS)

Sonuç

Genel dilde terzilikte kullanılan birçok terimin ve günlük yaşamda dikiş dikme işi çerçevesinde gelişen eylemlerin, dikişte kullanılan malzeme isimlerinin argoda ve zaman zaman da mecazda kazandığı yeni anlamlar sadece argonun işlevlerini ortaya koymamaktadır. Yukarıda verilen örneklerin sayılarına baktığımızda da karşımıza çıkan görüntü; argonun yaygın olarak bilinenin aksine cinselliği gizleme / şifreleme amaçlı kullanılmadığını, çoğu zaman küfür ifade etmediğini, sadece suç dünyasına ait bir dil ya da lisân-ı erâzil olmadığını göstermeye kafidir.

İçinde mizahî öğeler ve ironik bir yaklaşım bulunan argo, hiçbir dilin kötü bir yönü değildir. Yukarıdaki kullanımların her biri de aslında bir zekâ ürünü ve mizah göstergesidir.⁹

Argonun kelime yapmakta ya da ifade bulmakta başvurduğu ilk yol mecazdır.¹⁰ “Burnunu uzun uzun çekmek” anlamındaki *makara çekmek*, “evsiz barksız” anlamındaki *ipi kırık*, “çok yaşamak” anlamına gelen *ömrünü yakasına dikmek* gibi deyimler buna örnektir.

Yabancı dilden kelimeler alan argo, bunu özgürce kullanır: Fransızca bir kumaş türünün ismi olan *cachemire* kelimesi, argoda *kaşmer* olarak değişikliğe uğrar ve “Kaşları burnunun üzerinde birleşen kimse; tek kaş” anlamında yeni bir anlam kazanır. Görüldüğü üzere hiçbir anlam yakınlığı olmayan bu iki kelimenin tek ortak yönleri ilk hecenin telaffuz ortaklığıdır: *kaş – cachemire*.

Birisinin üzerinde hiçbir giyecek olmadığını, o kişinin çıplak olduğunu belirtmek için kullanılan ve genel dildeki *bikini* kelimesinden çağrışımla türetilen *yokini* kelimesi de argonun özel kelimelerine sadece bir örnektir.

Telaffuzlardaki çağrışımların argonun kelime dağarcığını zenginleştirdiğini, hatta kullanıcıya bir nevi otosansür imkânı verdiğini de argoda “cinsel ilişki” anlamını vermek için *dikmek*, *dikiş* gibi eylem ve isimlerin kullanım sıklığı gösterilebilir.

Lacivert, genel dilde bir renk adıyla argoda önce *laci* olarak kısalmış, sonra da ad aktarması yoluyla “takım elbise” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. *Makara* terzilikte “üzerine

⁹ Belge, Murat, “1980’ler Sonrası Türkçe”. *Türkiye’de Dil Tartışmaları* (Der. Astrid Menz, Christoph Schroeder). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, 22.

¹⁰ Caferoğlu, Ahmet, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar: Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Niğde İlbaylıkları Ağızları, Kalaycı Argosu Ve Geygelli Yürüklerinin Gizli Dili* İstanbul: Burhaneddin Basımevi, 1943, 27.

iplik, tel, şerit vb. sarılan, kenarları çıkıntılı, eksenini boyunca delik silindir” anlamında yaygın olarak kullanılırken argoda ya “alay, gırgır” ya da “sürekli tekrarlanan ve birbirini izleyerek çoğalan kahkaha” olarak bambaşka anlamlar kazanmıştır.

Sonuç olarak argo; salt eğitimsiz, cahil, işsiz güçsüz ya da suçlu kişiler ve grupların kullandığı kaba, küfürlü dil olarak kabul edilmemelidir. Kuralcı ve otoriter yaklaşımların olmadığı bir ortamda, özgürlük ve serbestlik dürtüsüyle şekillenen argo, dilin yaratıcılık ve zenginlik göstergelerinden biri olup dile mizahî bir açılım da kazandırmaktadır. Öyle ki dilin bu “gizli örgüt”üne dair birçok kullanım, zaman içinde beğenilip kabul görmüş ve genel dilde, daha geniş bir alanda kendine yer bulmuştur: *çift dikiş, ipini koparmak, abayı yakmak, kafa ütölemek, makas almak* gibi. Oysa gruplara özgü bu dilin, misyonunu koruması için grup dışındakilerce anlaşılmasa, şifreli kalması ve bu açıdan da sürekli kendini yenilemesi gerekmektedir. Bu esas olduğu sürece de argo; sözel yaratıcılığın dışavurumları olarak daha nice zekâ ürünleriyle, mizah ve espri göstergeleriyle dili zenginleştirmeye devam edecektir.

Kaynaklar

- Ağakay, Mehmet Ali. *Türkçe’de Mecazlar Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 1949
- Aktunç, Hulki, *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998. (TBAS)
- Arslan, Ahmet. *Argo Kitabı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2004.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınevi, 2005. (MBTS)
- Belge, Murat. “1980’ler Sonrası Türkçe”. *Türkiye’de Dil Tartışmaları* (Der. Astrid Menz, Christoph Schroeder). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, 11-24.
- Bingölçe. Filiz, *Kadın Argosu Sözlüğü*, İstanbul: Metis Yayınları, 2005. <http://ikra4.tripod.com/kadinargo/c.html> (KAS)
- Caferoğlu, Ahmet. *Anadolu Ağızlarından Toplamalar: Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Niğde İlbaylıkları Ağzları, Kalaycı Argosu Ve Geygelli Yürüklerinin Gizli Dili* İstanbul: Burhaneddin Basımevi, 1943.
- Çobanoğlu, Özkul. “Sanatsal Bir Dışavurum Formu Olarak Argo Kavramının Halkbilimsel Çözümlemesi”. *Bal - Tam Türklük Bilgisi*, Eylül-2005, S. 3, 232 - 237.
- Devellioğlu, Ferit, *Türk Argosu*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1990. (TA)
- Ersoylu, Halil. *Türk Argosu Üzerinde İncelemeler*, İstanbul: L&M yayınları: 2004.
- Güncel Türkçe Sözlük* www.tdk.org.tr (GTS)

- Güneş, Aysel. “Ayakkabıcılık Terimleri ve Hafifmeşrep Yan Anlamlar”. *Ayakkabı Kitabı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003, 49–53.
- Halit, Mehmet [Bayrı]. *İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1934.
- Hatipoğlu, Vecihe. *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 1972.
- Naskali, Emine Gürsoy – Sağol, Gülden (ed.). *Türk Kültüründe Argo*, Haarlem–Hollanda: Sota Yayınları, 2002.
- Özdoğan, Erdem. *İngilizce–Türkçe Argo Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1986.
- Püsküllüoğlu, Ali. *Türkçenin Argo Sözlüğü*, İstanbul: Arkadaş Yayınları, 2004.
- Saraç, Tahsin. *Fransızca–Türkçe Argo Sözlüğü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1966.
- Şimşek, Seyfettin. *Argo Lügatçesi*, İstanbul: Okay Yayınevi, 1958.
- Tajfel, H., Turner, J. C. “The social identity theory of inter - group behavior”. In S. Worchel and L. W. Austin (eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chigago: Nelson - Hall, 1986.
- Yıldız, M. Cengiz – Hazar, Mehmet. “Türk Argosunda Polis”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003, C. 2, S. 5, s. 1–16.